

ISBN 0236-3100

INSTITUTUL DE ISTORIE
AL ACADEMIEI DE ȘTIINȚE A REPUBLICII MOLDOVA

**REVISTA
DE**

ISTORIE

A

MOLDOVEI

2005

1-2

COLEGIUL DE REDACȚIE

Redactor-șef:

Demir DRAGNEV, dr. habilitat în istorie, prof. univ., membru corespondent al A.Ș.M.

Membri ai colegiului:

Leonid BULMAGA, dr. în istorie, *Ioan CAPROȘU*, dr. în istorie, prof. univ. (Iași),
Ion CHIRTOAGĂ, dr. habilitat în istorie, *Pavel COCÎRLĂ* dr. habilitat în istorie, prof. univ.
Gheorghe COJOCARU, dr. în istorie, *Gheorghe GONȚA*, dr. habilitat în istorie, prof. univ.
Andrei EȘANU, dr. habilitat în istorie, membru coresp. al A.Ș.M., *Ion JARCUȚCHI*, dr. în
istorie, *Gheorghe NICOLAEV*, dr. în istorie, *Constantin REZACHEVICI*, dr. în istorie, prof.
univ. (București), *Ion ȘIȘCANU*, dr. habilitat în istorie, prof. univ., *Ion VARTA*, dr. în istorie,
Alexandru ZUB, dr. în istorie, prof. Univ, membru coresp. al Academiei Române (Iși), *Zinaida*
ALEXADREANU-SĂTNIC, dr. în istorie, *Mihai ADAUGE*, cercetător științific.

REVISTA

DE ISTORIE A MOLDOVEI

REDACȚIA

Secretar de redacție: dr. în istorie *Valentin CONSTANTINOV*

Redactor: *Dumitru BOICU*

Tehnoredactare computerizată: *Vera BOSTAN*

Coordonatorul colectivului de autori: *Lilia ZABOLOTNĂI*, dr. în istorie,

Redactor științific al materialelor în limba polonă: *Ana STANKIEWICZ*

© Institutul de Istorie
al Academiei de Științe
a Moldovei 2005

CIVITAS

CHESINU 2005

ACADEMIA DE ȘTIINȚE A MOLDOVEI

INSTITUTUL DE ISTORIE

REVISTĂ DE ISTORIE A MOLDOVEI

1-2 (61, 62)

2005 – ianuarie - iunie

Revistă științifică, fondată în 1990

Materialele simpozionului Internațional moldo-polon
„Dinastia Movileștilor – interferențe politice și culturale
ale elitelor din Europa Centrală și de Est
(secolele XVI-XVII)”

CIVITAS

CHIȘINĂU 2005

CONSIDERAȚII PRIVIND COOPERAREA MILITARĂ MOLDO-POLONĂ DIN TIMPUL DINASTIEI MOVILĂ (1595-1616)

Florin PINTESCU,

Universitatea „Ștefan cel Mare”, Suceava

Moldova medievală a fost în secolele XIV-XVII – cu diferite intermitențe – vasală a Coroanei polone (Uniunii polono-lituaniene), calitate în care a primit o serie de influențe politice, economice, culturale, administrative și militare din partea acestui stat. Totodată, Moldova a exercitat, la rândul său – într-o măsură mult mai redusă – același tip de influențe¹. Constantin Rezachevici consideră că relațiile medievale moldo-polone nu au fost bazate pe egalitate, fiind însă preferate de domnii moldoveni relațiilor cu Ungaria, în a cărei concepție suzeranitatea asupra Moldovei însemna, pur și simplu, *dominație* și relații cu Imperiul Otoman, în a cărui concepție diplomatică suzeranitatea însemna *stăpânirea* Moldovei cu respectarea autonomiei sale de țară supusă, potrivit dreptului coranic. Domnii moldoveni au preferat suzeranitatea Poloniei, datorită faptului că aceasta se manifesta ca o *suzeranitate tipic feudală*, cu drepturi și îndatoriri precis stipulate atât pentru suzeran (Polonia), cât și pentru vasal (Moldova)².

Natura specială a relațiilor politice medievale moldo-polone a determinat și relațiile lor de colaborare militară, manifestate, mai cu seamă, în perioada în care Moldova a fost condusă de „casa” Movilă (1595-1616). Cooperarea militară moldo-polonă din această perioadă s-a manifestat pe două planuri: sprijinirea directă de către armata Coroanei polone sau de către diverse contingente recrutate de către nobilii poloni a acțiunilor politico-militare ale casei Movilă; angajarea de mercenari poloni în armatele principilor din dinastia Movilă. În prima parte a acestui articol vom face o comparație între armata moldovenească și cea a Uniunii polono-lituaniene, aflată la sfârșitul secolului XVI și începutul secolului XVII în culmea puterii și a gloriei ei militare. Am ales să insistăm mai mult asupra caracteristicilor armatei polone, datorită faptului că, exceptând lucrările lui Constantin Rezachevici, acest subiect a fost mai puțin tratat în istoriografia română. A doua parte a acestui articol analizează o serie de bătălii, în care sunt implicate, în calitate de aliați, forțe militare moldo-polone: Țuțora (octombrie 1595), Bucovel (19-20 octombrie 1600), Cornul lui Sas (3/13 iulie 1612)³, Tătăreni/Tăutești (22 noiembrie 1615), iezerul Drăcșanilor (2 august 1616). În ultima parte a acestui articol sunt puse în evidență influențele polone asupra organizării militare a Moldovei medievale.

Istoria militară a Moldovei medievale din secolul XIV-XVII este marcată de existența așa-numitelor „conflicte asimetrice”, caracterizate prin disproporția de efective dintre cuceritor și atacat. În cadrul conflictelor imperiale clasice, corpul expediționar trimis de agresor este mai puțin numeros decât armata țării atacate, compensând inferioritatea numerică prin superioritatea tacticii și strategiei, a armamentului, a corpului de ofițeri și generali și a instrucției ostașilor. Istoria militară cunoaște numeroase exemple ilustrative în acest sens, începând cu războaiele lui Alexandru Macedon sau cucerirea Britaniei și Galliei de către romani și terminând cu războaiele imperiale britanice sau războiul Germaniei împotriva Uniunii Sovietice.

Inclusiv în războaiele imperiale din secolul XIX, victoria europenilor împotriva unor forțe din afara Europei a fost asigurată prin „tactici superioare și disciplină, mai degrabă decât prin puterea de foc”, „prin vigoare și energie, mai degrabă decât prin forța numărului⁴. Cu toate acestea, în cadrul conflictelor asimetrice, numărul ostașilor trimiși de agresor împotriva părții atacate este mai mare decât cel al apărătorilor.

În epoca ștefaniană, Moldova a reușit să facă față acestor „conflicte asimetrice” datorită unei strategii defensive⁵, care îmbina apărarea inițială cu contraatacurile decisive asupra forțelor atacatoare⁶ și tactici eficiente, influențată în mod considerabil de tactica tătară. Conform părerii exprimate de I. Ursu, „strategia lui Ștefan consista, în cazul în care inamicul avea forțe mult superioare, să-l lase să se depărteze cât mai mult de țara lui de origine, care-i forma baza de operație, să-l împedecă să se aprovizioneze și să-l demoralizeze”. Același celebru medievist arăta că marele voievod executa urmărirea „în mod fulgerant” și că strategia sa consta în „ocolirea luptelor mari în loc deschis, cu taberele față în față și atragerea inamicului la un defileu, în care era pus în imposibilitate să-și desfășoare forțele și să manevreze. Atacul îl dădea atunci în mod fulgerător în mai multe locuri de odată. Ataca cu forțe mai mici fruntea, iar cu forțe mai puternice flancul și spatele, ca să-i tai retragerea. Atacul cel mai violent îl dădea în flanc. Scopul urmărit era producerea panicii”.

În secolul al XV-lea, armata moldovenească era, în general, dotată cu armament și instruire la un nivel comparabil cu cel al armatelor polonă, maghiară și otomană. Datorită acestui fapt, în acest secol istoria militară a românilor „nu-i mai prejos de a celor mai vechi oștiri apusene, nici prin răsunătoarele izbânzi dobândite, nici prin ingeniozitatea procedeelelor utilizate”¹⁰.

Începând cu cea de-a doua jumătate a secolului XVI, o dată cu pierderea independenței țării, cu generalizarea întrebuințării armelor de foc portative (arcebuze, muschete, pistoale) și a folosirii unor noi tactici de luptă în apusul și în centrul Europei, armata moldovenească decăde. Ea nu va reuși să se doteze la nivelul armatelor polonă sau otomană cu arme de foc, tactica și strategia sa va fi influențată prea puțin sau de loc de noile metode de ducere a războiului apărute în vestul Europei, remarcându-se, în principal, prin vitejia individuală a luptătorilor și prin folosirea masivă a cavaleriei într-o vreme în care această armă cedase deja întâietatea în vestul și centrul Europei în favoarea infanteriei. Relativ la acest ultim aspect, umanistul italian Paulo Giovio (1483-1552) arăta că românii din Moldova „sunt foarte puternici în cavalerie, căci cel mai sărac dintre ei are un cal pentru război și pradă”, iar umanistul Antonio Verancsis (Verantio) conchidea că moldovenii „au cavalerie atât de numeroasă, încât te pun în mirare”¹¹.

Decăderea armatei moldovenești din a doua jumătate a secolului XVI se datorează atât pierderii independenței țării, cât și faptului că statele din estul Europei au ratat așa-zisa „primă revoluție militară”, desfășurată în vestul Europei în perioada 1550-1650, conform opiniei lui Michael Roberts, între 1500-1800, conform opiniei exprimate de Geoffrey Parker¹². Această „revoluție militară” s-a caracterizat prin dezvoltarea artileriei, în bună parte datorită scrierilor inovatoare privind balistica ale italianului Tartaglia, a armelor de foc portative, a unor noi tactici și strategii etc. Ea a permis declanșarea procesului de cucerire și colonizare a lumii de către statele din vestul Europei¹³.

Spre deosebire de situația din Moldova, în vestul Europei s-a dezvoltat, începând cu prima jumătate a secolului XVI, arma infanteriei, fenomen ce a avut un impact decisiv asupra modernizării societății. Sau, așa cum aprecia Charles Townshend, „înfrângerea cavaleriei feudale de către infanterie a condus la o mărire dramatică a armatelor și la o creștere pe măsură a structurilor administrative și sociale necesare menținerii lor. În acest proces, aparatul de stat a devenit pentru prima dată în mod distinctiv modern: fidelitatea personală (de tip feudal – *nota ns.*) a fost înlocuită de serviciul public”¹⁴. Sau, așa cum considera relativ recent alt istoric militar, infanteria a devenit în secolul XVI „arma predominantă, deoarece era mai ieftină și mai adaptabilă decât cavaleria – ea putea lupta într-o bătălie, garnizona o fortăreață și conduce un asediu, în timp ce călăreții erau de folos redus în timpul ultimelor două operații”¹⁵.

Folosirea puterii de foc a infanteriei devine principala modalitate de ducere a bătăliei în vestul Europei, începând de la jumătatea secolului XVI („între 1550-1700 bătăliile erau, în mare măsură, decise de focul proiectilelor (în sens universal – *nota ns.*), căutând să dezorganizeze inamicul înaintea înaintării decisive”)¹⁶. În același timp, creșterea rolului infanteriștilor recrutați din păturile sociale inferioare ale populației, în detrimentul cavaleriei mobiliare, va produce o revoluție socială („*muscheta l-a făcut pe infanterist, iar infanteristul l-a făcut pe democrat*”)¹⁷.

La sfârșitul secolului XVI armata moldovenească era compusă – teoretic – din „oastea mare”, formată din toți bărbații capabili să poarte arme, convocată în caz de agresiune externă de către domnul țării. Conform mărturiei documentelor păstrate, principii din casa Movilă nu au făcut apel la această categorie de oaste, bazându-se în schimb pe „oastea cea mică” și pe mercenari (lefeșii). Oastea cea mică a continuat să fie formată din curteni (categorie socială aflată în pătura inferioară a boierimii, având toți pământ)¹⁸ și „slujitori”. Conform opiniei autorizate a lui Nicolae Stoicescu, „slujitorii” apar în Moldova după 20 februarie 1591, data recensământului lui Petru Șchiopul, care nu menționează această categorie¹⁹. Conform mărturiei lui Dimitrie Cantemir, slujitorii erau plasați în Moldova mai jos pe scara socială decât curtenii²⁰. În general, ei erau oameni liberi care „îndeplineau diverse slujbe mărunte în statul feudal”²¹.

Spre deosebire de armata medievală moldovenească, ce cunoaște apogeul dezvoltării ei în secolul XV și decăderea în a doua jumătate a secolului XVI, armata medievală polonă urmează un drum diferit. Redutabilă încă din vremea războaielor cu cavalerii teutoni, ea va cunoaște apogeul gloriei sale militare în ultimul sfert al veacului XVI și primele două decenii ale veacului XVII, datorită, mai cu seamă, reformelor militare întreprinse de regele Ștefan Báthory (1575-1586).

Condițiile geografice speciale și diversitatea inamicilor pe care îi avea de înfruntat în această perioadă de timp au făcut ca armata Uniunii polono-lituaniene să-și dezvolte, spre deosebire de Occidentul Europei, mai cu seamă trupele de cavalerie. Teritoriul acestui stat era în secolele XVI-XVII întins (aproximativ 1 mil. km²), cu suprafețe slab populate și fortificații puține. Raidurile repezi ale cavaleriei tătare făceau, o dată în plus, ca singura formă viabilă de apărare să rămână dezvoltarea armei cavaleriei. Unitatea organizatorică de bază a cavaleriei poloneze era **roata** (*rota*), iar unitatea mai mare era **polcul** (*pulk*)²². Roata (compania) era condusă de un rotmistru (căpitan), iar polcul (regimentul) de un polcovnic (colonel).

Raidurile cavaleriei tătare se desfășurau cu asemenea rapiditate, încât țara nu putea fi apărată eficient prin sistemul greoi al mobilizării generale (*pospolite ruszenie*). În acest context, soluția adoptată a fost încă din 1529 dispunerea în poziții strategice, judicioase, a circa 1-2000 cavaleriști profesioniști, împărțiți în trei corpuri, cu misiunea inițială de a veghea și a distruge unitățile tătare mai mici, răspândite în incursiuni. Zonele de dispunere ale acestor cavaleriști erau în așa fel alese, astfel că ei erau capabil să-și unească rapid forțele împotriva unor incursiuni executate cu unități tătare mai mari²³. Datorită existenței unei rețele restrânse de fortificații și a mobilității mari a cavaleriei tătare, comandanții militari poloni au considerat, spre deosebire de cei din vestul Europei, că singurul mijloc efectiv de a apăra țara împotriva incursiunilor tătare este bătălia în câmp deschis. Tătarii trebuiau forțați, în principal prin folosirea surprinderii, să primească bătălia²⁴.

În secolul XVI, mijlocul principal de luptă al cavaleriei din vestul Europei împotriva infanteriei era *caracola*. În cadrul acestei manevre, călăreții se apropiiau, își descărcau pistoalele și se retrăgeau pentru ca următorul rând de călăreți să execute aceeași operațiune²⁵. Acest sistem ineficient, care sacrifica mobilitatea cavaleriei și principala ei forță de joc –

șarja cu arme albe – a fost înlocuit în vestul Europei abia în vremea Războiului de 30 ani de către Gustav Adolf²⁶. În timpul acestui război, genialul rege suedez a redat cavaleriei principale sa misiune: șarja cu arme albe.

Spre deosebire de camarazii lor din vestul Europei, comandantii militari poloni nu au înțeles să îngrădească forța de șoc a cavaleriei prin folosirea manevrei *caracola*, discutabilă și efectiv ineficientă datorită preciziei mici a armelor de foc portative din secolele XVI-XVII. Începând cu domnia regelui Ștefan Báthory, eficiența cavaleriei polone devine cvasilegendară, menținându-se până în vremea domniei lui Jan III Sobieski (1674-1696). Elita acestei cavalerii, și implicit a armatei polone, au fost husarii (*husaria*).

Husarii polonezi, cea mai valoroasă cavalerie europeană din secolele XVI-XVII, au fost organizați inițial pornind de la mercenarii sârbi și maghiari, specializați în luptele cu turcii. Aceștia formau trupe de cavalerie în armata poloneză de la sfârșitul secolului XV, sub numele de *racowie*. Împreună cu lăncierii existenți în armata polonă, ei vor da naștere unui tip de cavalerie grea (după standardele polone), husarii²⁷. În prima jumătate a secolului XVI husarii formau unități de cavalerie ușoară, iar începând cu a doua jumătate a secolului XVI și până în secolul XVII, husarii vor forma cavaleria grea a armatei polone²⁸.

Printr-o dispoziție din 23 iunie 1576 Ștefan Báthory a decis să creeze regimente de husari, ca unități independente de cavalerie. Primele regimente de husari de acest tip au fost formate în 1576, printre alții, de către Andrzej Firlej, Marcin Kazanowski, Mikolaj Zebrzydowski, Jan Gniewosz și Jan Lesniowski²⁹. În vremea acestui rege, husarii formau circa 85%³⁰ sau circa 90%³¹ din cavaleria Uniunii polono-lituaniene. În vremea ultimului mare rege polon Jan III Sobieski, husarii formau însă numai circa 20% din totalul cavaleriei regale³².

Purtând o armură în greutate de circa 15 kilograme, groasă de circa 5-7 mm și capabilă să reziste la un glonț de arcebută, husarii poloni puteau să șarjeze în galop, spre deosebire de cavaleriștii occidentali, care purtau o armură completă de circa 65 kg sau o cuirasă cu accesorii de circa 30-40 kg³³. De aceea, unitățile de husari erau considerate unități de cavalerie grea numai în armata polono-lituaniană. În vestul Europei nu exista o cavalerie de acest tip, iar husarii erau considerați cavalerie ușoară, conform standardelor occidentale de viteză și tactică³⁴ (șarja cu arme albe și absența *caracolei* – *nota ns.*). În principal, husarii erau cavalerie de asalt, folosită pentru ruperea rândurilor dușmanilor³⁵, a căror șarjă hotăra soarta bătăliilor. Arma specifică a husarilor, nemaintâlnită în alte armate, era o lance (*kopia*), lungă uneori de circa 5,5 m, al cărei interior era golit pentru a-i micșora greutatea. De aceea, această lance era mai ușoară și mult mai lungă decât lăncile de cavalerie vest-europene, putând însă lovi (datorită lungimii sale) un infanterist înainte ca sulița acestuia să poată atinge calul și, totodată, perfora o cuirasă³⁶. Sabia (*szabla*) husarilor reprezenta o combinație judicioasă între sabia de tip estic și sabia de tip maghiar, fiind una dintre cele mai bune arme albe din lume³⁷.

Infanteria polonă era alcătuită din autohtoni și mercenari (în special, maghiari și germani). Ostașii din această armă dispuneau, în mod paradoxal, de mai multe arme de foc decât infanteriștii din apusul Europei³⁸.

În concepția strategică și tactică a marilor comandanți ai armatei Coroanei polone din secolele XVI și XVII, artileria și infanteria erau considerate arme secundare, folosite pentru concentrarea puterii lor de foc asupra inamicului, în vederea pregătirii unui atac decisiv al cavaleriei grele³⁹. Deși infanteria a atacat uneori – de pildă în bătăliile de la Byczyna contra austriecilor (1588) și Bucovel (1600) contra lui Mihai Viteazul – rezultatul acestor bătălii a fost decis de o șarjă copleșitoare a cavaleriei grele⁴⁰.

Când inamicul dispunea de o mare superioritate numerică, armata polonă folosea dispozitivul husit al taberei (de care) fortificate, apărându-se și contraatacând ulterior cu

unitățile de cavalerie. Când inamicul nu dispunea de o superioritate numerică copleșitoare, armata era scoasă în afara taberei fortificate, pentru a avea suficient spațiu de manevră. Tabăra păzea în acest caz spatele armatei și avea rolul de refugiu în caz de eșec, dar avea puțină influență asupra conducerii bătăliei. Comandanții poloni au îmbunătățit ulterior această tactică prin plasarea de redute independente în fața taberei, care acționau ca sprijin direct pentru unitățile angajate în luptă în câmp deschis. Această tactică nouă folosea un sistem de tunuri avansate, legate între ele doar prin propria putere de foc⁴¹ (raza efectivă de acțiune – *nota ns.*). Acest fel de a duce bătălia a fost folosit cu succes de marele hatman Jan Zamoyski în prima bătălie de la Țuțora din 1595 (vezi *infra*).

La finele acestei analize asupra armatelor polone din secolele XVI și XVII, trebuie să amintim faptul că numeroasele lor succese, care au produs adesea uimirea și admirația contemporanilor, s-au datorat și faptului că au fost conduse aproape neîntrerupt de o serie de comandanți de excepție. În ordine cronologică, aceștia au fost următorii: Konstanty Ostrogski, Jan Tarnowski, Ștefan Báthory, Jan Zamoyski, Mikołaj Radziwiłł, Krzysztof Radziwiłł (zis „Trăsnetul”), Karol Chodkiewicz, Stanisław Żółkiewski, Stanisław Lubomirski, Stanisław Koniecpolski, Jeremi Wiśniowiecki, Ștefan Czarniecki și Jan III Sobieski.

„Dacă războiul ține de politică, el va prelua caracterul ei. De îndată ce politica devine mai grandioasă și mai puternică, războiul îi va urma evoluția, aceasta putându-se astfel ridica până la acea înălțime la care războiul își atinge forma sa absolută”⁴².

Studiul istoriei arată că implicarea unor forțe militare polone în Moldova și Muntenia în perioada circumscrisă analizei (1595-1615) a urmat logica acestei aserțiuni clausewitziene. Celebrul cancelar și mare hatman Jan Zamoyski a condus în persoană – secondat de hatmanul de câmp Stanisław Żółkiewski! – două expediții în Moldova și Muntenia (octombrie 1595 și, respectiv, octombrie 1600), implicând o parte din forțele militare de elită ale Coroanei Polone când acest stat urmărea îndeplinirea unor **obiective politice majore** prin intermediul unor campanii militare.

Astfel, campania, ce a avut ca episod central bătălia de la Țuțora (octombrie 1595), a fost declanșată pentru a preveni transformarea Moldovei într-un protectorat al lui Sigismund Báthory (prin intermediul lui Ștefan Răzvan, vasalul său) și instalarea lui Ahmed, beiful de Tighina și Chilia, în calitate de beilerbei al Moldovei⁴³. Un motiv în plus al acestei expediții era dat de faptul că Transilvania făcea în acel an parte din Liga Sfântă, controlată de Casa de Austria, aflată în dușmănie cu Uniunea polono-lituaniană.

Campania polonă din anul 1600 purtată împotriva lui Mihai Viteazul, ce a avut drept episod central bătălia de la Bucovel (19-20 octombrie 1600), a fost condusă în persoană de către Jan Zamoyski, secondat de Stanisław Żółkiewski. Din nou, marele hatman Jan Zamoyski a înțeles să implice în această campanie o parte din forțele de elită ale regatului (husarii). Marele cancelar și hatman a declanșat campania militară împotriva lui Mihai Viteazul datorită unei multitudini de motive: Viteazul era exponentul Ligii Creștine, îl înlăturase din domnia Moldovei pe Ieremia Movilă, protejatul Coroanei Polone, iar trupele sale devastaseră o serie de localități din Pocuția. Credem că nu este lipsit de importanță în amplificarea deciziei marelui hatman de a-l ataca pe Mihai, faptul că oștenii acestuia au luat de la supușii săi din Szarogród (oraș din Podolia) trei mii de oi⁴⁴.

Implicând realizarea unor **obiective politic limitate** (susținerea militară a pretențiilor la tronul Moldovei din Casa Movilă nu s-a bucurat niciodată de asentimentul comun al puterii regale, al căpeteniilor militare și al tuturor nobililor regatului), campaniile de la Cornul lui Sas, Tătăreni/Tăutești și Drăcșani nu au implicat decât aleatoriu o parte din

forțele de elită ale regatului polon (husarii) și nu au fost conduse de către căpeteniile militare supreme (marele hatman și hatmanul de câmp) ale statului.

În prima bătălie de la Țuțora⁴⁵ (vezi pentru contextul politic *supra*), marele hatman Jan Zamoyski a folosit împotriva forțelor tătare sistemul de apărare bazat pe scoaterea oștirii în câmp deschis, dispusă în redute („băști”) în fața taberei fortificate. După măcinarea forței de șoc a escadroanelor tătărăști prin tragerile artileriei (și, probabil, infanteriei), acestea au fost ulterior contraatacate, fapt ce a dus la încetarea ostilităților și încheierea păcii. Redăm în continuare *in extenso* descrierea acestei bătălii în viziunea lui Miron Costin, în care se vede că acest oștean, care a luptat în rândurile armatei polone în celebra bătălie de la Beresteczko (1651), descrie precis tipul de tactică folosit de armatele polone când superioritatea numerică a adversarului nu era copleșitoare. Descrierea aproximativ asemănătoare a acestui tip de tactică de către un oștean de secolul XVII (Miron Costin) și un expert în istorie militară din secolul XX (Wiesław Majewski, vezi *supra*) denotă contemporaneitatea și perenitatea unor idei din perioade istorice diferite, mărinind gradul de credibilitate al operei nobilei moldovean.

„Prindzindm veste leșii de clătirea lui Caazi Cherei soltan în Muldova, cu rușine a fi socotindm să lase pre domnm la sminteală, pus de dînșii, și era pe atunce și crăiia leșască în vîrtute, au orînduit și ei pre Zamuyschii hatmanul, cum spune Hronica Leșască, mai multm de 7.000 de călări și 3.000 de pedestri n-au avut (de nu-i laudă), fără slugile lor, ce au ei pururi, peste céia ce sintm slujitori la catastije.

Octovrie 9 dzile, v leato 7104, au sosit Zamoyschii la Țuțora cu oștile lui și a doua dzi după sositul lui Zamoyschii, octovrie 10 s-au vădzut și străjile tătărăști, octovrie 11 au sosit și singur hanul cu toată oastea.

N-au putut răbda leșii fără șanțuri, cît au văzut atîta putere, ce ș-au întărit tabăra cu șanțuri pin pregiur și au făcut cu socoteala lui Zamoyschii hatmanul și denafară de șanțuri băști de pămîntm, de la șanțul taberii așé departe, cît agiunge glonțul pușcei. Și într-acéle băști au scos și Zamoyschii oastea leșască împotriva grosimii cei tătărăști. Năvăliia tătarii cu toată oastea asupra leșilor, ce leșii sta neclățiți și din băști da tunurile. Dosul iarăși să le ia, nu putea tătarii de tabără și așea au stătut războiul într-acea dzi, toată dzua.

A doua dzi, socotindm hanul cu meșterșug să depărtédză pre leși de la șanțuri, au orînduit o samă de oști, să dea năvală la leși și să să facă a fugi. Ce leșii, pricepîndm meșterșugul, sta între băști neclățiți și așea au stătut până la vremea de chindie. Atuncé, și deprindzindm amu pre tătari și vădzindm că să temm și de foc tătarii, i-au luat leșii în goană până la oastea cea supusă și cu acéia dacă s-au tumpinat, în loc au stătut și au ținut războiul, cît s-au mirat și hanul, mai puțină oaste fiindm leșii. Și de acolo, iar încet, sprijenindu-să de năvala tătarii, au venit iară la loc între băști, că trimisesă Zamoyschii totdeauna trîmbițele să dzică de întorsm⁴⁶.

Bătălia de la Bucovel⁴⁷ (vezi pentru contextul politic *supra*) a determinat pierderea domniei Țării Românești de către Mihai Viteazul. Facem cuvenita observație, asupra căreia nu s-a insistat în literatura istorică română, că Viteazul a înfrînt o serie de oști turco-tătare în condiții deseori dramatice. Indiferent însă de raportul de forțe și mijloace, domnul român a pierdut **toate** bătăliile (Mirăslău, Năeni, Ceptura, Bucovel, Curtea de Argeș) când a avut de luptat împotriva a două căpetenii – Giorgio Basta și Jan Zamoyski – care își conduceau oștile conform unor principii de tactică și strategie cu care el nu era familiarizat.

Relatările contemporane asupra bătăliei prezintă în mod contradictoriu efectivele oștii lui Mihai. Într-un raport anonim din 1600 se preciza că în oastea sa luptaseră „35000 munteni” și „26000 de moldoveni”⁴⁸, în vreme ce hatmanul de câmp Stanisław Żółkiewski aprecia că trupele polone au înfruntat la Bucovel o oaste de 40000 oameni⁴⁹. Voievodul de Podolia

Stanisław Golski, participant la bătălie, considera că Mihai Viteazul „avea în linie 50000 oameni”⁵⁰, aceeași cifră fiind avansată în raportul lui Bartosz Kleczky⁵¹ și în relatarea unui oștean polon⁵². Miron Costin considera că Mihai Viteazul a avut în bătălia de la Bucovel o oaste de 60000 oșteni, formată din unguri, munteni, sârbi și „puțini” nemți⁵³.

Menționăm că pare puțin probabil ca după înfrângerea de la Mirăslău și dezertarea multor lefegii, Mihai să fi putut pune în linie de bătaie atât de mulți oșteni. Giorgio Basta considera că voievodul român a avut în bătălia de la Bucovel doar 15000 oșteni, în vreme ce într-o sinteză reprezentativă de istorie militară, se consideră că acesta a pus în linie de bătaie doar 12000 soldați⁵⁴.

În ceea ce privește efectivele oștii polone, Miron Costin arată că „oastea lui Zamoyschii era la număr ales 30000 de leși (aici trebuie incluși și cazacii – *nota ns.*) și 10000 la Ieremie vodă de oaste de țară”, inclusiv un contingent de 4000 de husari⁵⁵. Jan Zamoyski apreciază că în lupta de la Bucovel oastea lui Mihai a fost mai numeroasă („... cred că numărul soldaților săi (ai lui Mihai – *nota ns.*) era mult mai mare ca al trupelor regale”)⁵⁶.

La sfârșitul acestei prezentări, considerăm întemeiată aprecierea lui Constantin Rezachevici (bazată pe cunoașterea izvoarelor și a literaturii de specialitate), conform căruia mărimea oștilor ce s-au confruntat în bătălie „era asemănătoare, elementul care le deosebea fiind cel calitativ, armata polono-lituaniană fiind formată din elemente de elită”⁵⁷.

Mihai Viteazul și-a dispus pe malul pârâului Bucovel archebuzierii și tunurile, iar în spatele lor, pe trei linii, grosul trupelor. Unitățile de pedestrași erau dispuse în centru, în vreme de pe flancuri era dispusă cavaleria⁵⁸. Jan Zamoyski, cu efective apreciate la 35000 militari, la care se adăugau trupele moldovene, și-a dispus trupele pe malul estic al râului Bucovel. În centru era dispusă infanteria și artileria, la flancul drept cavaleria polonă (inclusiv husarii) și cazacii, iar la flancul stâng trupele comandate de Simion Movilă⁵⁹.

Conform aprecierii lui Jan Zamoyski, domnul român „se bizuia pe pădurea în care erau pregătite curse și care constituia piedica cea mai mare ce trebuia învinsă...”⁶⁰, însă această strategie, care îi oferise victoria în confruntarea cu forțele turco-tătare⁶¹, s-a dovedit a fi insuficientă în fața științei militare a hatmanului polon. Dimpotrivă, hatmanul polon și-a putut apropia, sub protecția ceții, trupele de oastea lui Mihai⁶².

Prima zi a bătăliei (19 octombrie) a constat dintr-un duel de artilerie și arme de foc portative⁶³. A doua zi, Zamoyski a atacat cu unitățile de infanterie în centru, ordonând într-o primă fază unităților de cavalerie de la aripa dreapta, cu excepția husarilor, să treacă prin vadul de la Gura Bucovelului și să manevreze pe la nord pozițiile oastei lui Mihai⁶⁴. Mihai Viteazul, care în această bătălie a stat „ca un leu în fruntea războiului”⁶⁵, a zăgăzuit într-o primă fază această pătrundere cu cavaleria sa, sprijinită de unități de infanterie. Ulterior, Zamoyski i-a introdus în luptă pe husari, care au efectuat o nouă manevră de învăluire. Concomitent, a ordonat cavaleriei de la aripa sa stângă să opereze o pătrundere în dreapta dispozitivului lui Mihai, în vreme ce infanteria lui Mihai era copleșită de focul infanteriei și artileriei polone. În acest context, amenințat de o dublă învăluire și de perspectiva nimicirii trupelor, voievodul român a ordonat retragerea⁶⁶. Aceasta s-a efectuat, conform expresiei lui Miron Costin, „cu tocmală, întorcându-se singur Mihai vodă cu capul său unde era greul”⁶⁷.

Din punctul de vedere al istoriei militare, bătălia de la Bucovel reprezintă un exemplu în care o oștire ce beneficia de o poziție naturală bună și de un comandant viteaz nu a avut sorți de izbândă în fața unei oștiri superioare calitativ și condusă de un militar format la o școală superioară de strategie (Jan Zamoyski).

În bătălia de la Cornul lui Sas (3/13 iulie 1612)⁶⁸, contingentele polone care îl sprijineau pe Constantin Movilă au fost conduse de magnatul Ștefan Potocki, voievod de Braclav, ginerele doamnei Elisabeta Movilă. Conform mărturiei lui Miron Costin, cel puțin o parte

din oastea sa era slabă din punct de vedere calitativ („oaste di prin cetăți și de pre la rudeniile sale, ca vro 6000 de oameni strînsură”)⁶⁹. Venit în Moldova „peste voie și porunca craiului”⁷⁰ Sigismund III Waza, neținând seamă de normele elementare ale organizării siguranței în campanie („mergea fără nici o tocmală, fără străji, a puterea hi fără limbi, să știe ce félm de nepriieteni are unde merge și avîndm și oaste strînsură”)⁷¹, Ștefan Potocki avea foarte puține șanse de izbândă în fața unor trupe mai numeroase (circa 20000 oameni)⁷², formate din moldoveni, munteni, turci și tătari.

După două zile de hărțuieli cu rezultat nedecis, magnatul polon și-a dispus trupele de cavalerie pe trei linii: prima linie formată de cazaci, linia a doua formată de trupele boierilor moldoveni (circa 2500 călăreți)⁷³, iar linia a treia formată din husari, lăncieri poloni și de alte neamuri (2000 călăreți)⁷⁴ și tătari⁷⁵. Tunurile și pedestrirea au fost dispuse separat, avansate la flancul drept al cavaleriei, iar tabăra de care a fost dispusă la flancul stîng al ultimei linii de cavalerie⁷⁶. Artileria din oastea lui Ștefan Tomșa produce pierderi oastei polone („Potocki și-a dat seama că ai săi începeau să se cam cutremure de puterea cea mare a artileriei inamice”)⁷⁷. După un atac pornit de tătarii din oastea lui Ștefan Tomșa⁷⁸, urmat de o serie de atacuri și contraatacuri, în cursul cărora se pare că polonii nu s-au bătut cu vitejia lor obișnuită („s-au spăimat și s-au amestecat leșii, cît nice tunurile o dată n-au apucat să sloboadză”)⁷⁹, victoria i-a revenit lui Ștefan Tomșa, trimis la atac cu un ultim eșalon de forțe proaspete de către comandantul corpului expediționar otoman, aga Husein⁸⁰. Ștefan Potocki și Constantin Movilă au căzut în prizonierat, domnul moldovean înecându-se ulterior la trecerea Niprului, iar magnatul polon a fost trimis la Istanbul⁸¹.

Din punct de vedere al istoriei militare, bătălia de la Cornul lui Sas reprezintă un exemplu de neaplicare corectă a principiilor artei militare polone din acele vremuri. Având de a face cu un adversar mai numeros, superior, mai cu seamă, în cavalerie, Ștefan Potocki nu s-a bazat pe folosirea pentru apărare a unui sistem de șanțuri și fortificații de pământ avansate („băști”), coroborat cu folosirea artileriei și a armelor de foc portative, care să macine forța ofensivă a adversarului, ce trebuia lovit ulterior cu trupele de cavalerie. Acest sistem de luptă a fost folosit cu succes de Jan Zamoyski la Țuțora și Bucovel (vezi *supra*). Bazându-se preponderent pe forța de izbire a cavaleriei în confruntarea cu un adversar mai numeros, familiarizat cu tactica de tip est-european, înfrângerea lui Ștefan Potocki devenea inevitabilă.

După bătălia de la Cornul lui Sas, Ștefan Tomșa i-a prigonit în prima sa domnie (1611-1615) pe boierii moldoveni simpatizanți ai Casei Movilă, ucigându-i și confiscându-le proprietățile. Având un temperament coleric, nici boierii din „casa” lui Ștefan Tomșa nu se simțeau în siguranță⁸². În aceste condiții, boierii s-au răzvrătit, dar au fost înfrânți de trupele credincioase domnului (între care s-au remarcat cu deosebire 160 pedestrași unguri)⁸³, la „Fântâna lui Păcurar” – lângă Iași (ante 10/20 octombrie 1615)⁸⁴.

Ștefan Tomșa nu s-a bucurat de același noroc pe timpul campaniei de înscăunare a lui Alexandru Movilă, inițiată de Elisabeta Movilă și influenții săi gineri, magnații Mihail Wiśniowiecki și Samuel Korecki. Impunerea lui Alexandru Movilă ca domn al Moldovei de către oștile conduse de aceștia în urma bătăliei de la Tătăreni-Tăutești (12/22 noiembrie 1615)⁸⁵ s-a datorat pregătirii mai atente a expediției de către cei doi nobili poloni și, mai cu seamă, calității oștilor aduse de ei în Moldova. La 2 noiembrie 1615, cancelarul Simon Péchy îi raporta din Mediaș palatinului George Thurzó că numitul comandant polon „Sulkowski” sosise cu o oaste mare la Nistru „împotriva voievodului Tomșa”, ducându-l cu sine pe principele Alexandru⁸⁶.

Oastea adusă de ginerii doamnei Elisabeta Movilă în Moldova cuprindea, conform mărturiilor lui Charles Joppecourt, participant la expediție, un număr de 10-12000 oameni,

pedestrași și călăreți, între care erau poloni, cazaci, transilvăneni și un grup de francezi comandați de Montespín, în vreme ce Ștefan Tomșa ar fi avut o oaste de „aproape 20000 oameni”, formată din moldoveni, tătari și munteni⁸⁷. Superioritatea calitativă decisivă a oștii de intervenție polone era asigurată de cei circa 1500 husari, conduși de Samuel Korecki⁸⁸.

Reconstituirea acestei bătălii într-o sinteză reprezentativă de istorie militară, ne arată că oastea magnaților poloni avea la centru unguri cu opt tunuri, husari poloni, lefegii sârbi și francezi la aripa dreaptă, cazaci și cavalerie la aripa stângă. Ștefan Tomșa și-a dispus la centru artileria și pedestrașii (dărăbani), la aripa dreaptă trupe de cavalerie tătare (cele mai numeroase), la aripa stângă trupe de cavalerie tătare, moldovene și muntene. Rezerva, formată din trupe de cavalerie, a fost dispusă ușor în spatele centrului și aripii stângi⁸⁹. Ștefan Tomșa a cerut ajutorul călăreților secui (unguri?!) ai lui Francisc Mikó și ai lui Clementi Béldi de Uzon, căpitan al scaunelor secuiești Sepsi, Kezdy și Orbai, printr-o scrisoare din 13 noiembrie 1615⁹⁰. Printr-o scrisoare trimisă pe 20 noiembrie 1615 de către Gabriel Bethlen căpitanului Andrei Dóczy, principele transilvan arăta că nu primise nici o cerere directă de ajutor de la Ștefan Tomșa, iar căpitani ardeleni nu puteau acționa fără ordinul său⁹¹. Cu toate acestea, Charles de Joppecourt și nobilul elvețian Alexander, participanți la expediția din 1615, arată că Ștefan Tomșa a avut în această bătălie și pedestrași unguri⁹².

Bătălia de la Tătăreni-Tăutești reprezintă, de fapt, o suită de atacuri și contraatacuri, ea fiind câștigată de forțele de intervenție polone fără ca majoritatea pedestrimii lui Ștefan Tomșa să intervină în bătălie. Mai întâi cazacii din oastea polonă i-au împrăștiat pe tătarii lui Ștefan Tomșa, în vreme ce un corp de cavalerie ușoară de 2000 călăreți i-a cucerit tunurile, prost întrebuințate în bătălie⁹³ și păzite de infanteria maghiară a voievodului. Un detașament de 3000 munteni și moldoveni trimis de Ștefan Tomșa să recucerească tunurile a fost împrăștiat de husarii poloni ai lui Samuel Korecki, iar al doilea detașament de sprijin, de forțele reunite ale acestuia și ale lui Mihail Wiśniowiecki⁹⁴. Văzându-și cavaleria risipită și pe Ștefan Tomșa părăsind câmpul de bătălie, cei „aproape 4000 de oameni odihniți” ai acestuia au decis să se predea⁹⁵. Acest moment dramatic este surprins astfel de către Miron Costin: „Ce au ținut foarte puțină vreme războiul, îndată au plecatm fuga călăreții, iar bieții dărăbani, părăsiți de călăreții, să buldzisă la o rîpă deasupra Tăuteștilor și să apăra. Ce au venit lésii de le-au făgăduitm viață, numai să-ș dea armele. Și au credzutm dărăbanii și au datm armele de la sine. Și dacă le-au luatm armele lésii, au intratm cu sabiile într-înșii și-au peritm toți acolo”⁹⁶.

Pierderea bătăliei de la Tătăreni-Tăutești de către Ștefan Tomșa, în pofida superiorității numerice, s-a datorat, mai cu seamă, inferiorității calitative a oștii sale, în care luptau mulți „oameni adunați din țară, care nu erau deprinși ... cu meșteșugul războiului” și care „veneau mai multe de nevoie decât de voia lor”⁹⁷, funcționării proaste a artileriei, părăsirii luptei de către voievod și predării fără luptă a majorității pedestrimii sale (dărăbanii).

Alexandru Movilă (1615-1616) nu s-a putut menține multă vreme în scaun, iar scurta sa domnie de opt luni de zile a fost marcată de un lung șir de lupte de hărțuială cu oștile turco-tătare ale lui Ștefan Tomșa, sprijinit deseori și de forțele lui Radu Mihnea, domnul Țării Românești⁹⁸.

În această vreme, oștirea de mercenari ce-l sprijinea pe Alexandru Movilă și-a epuizat treptat potențialul de luptă. De pildă, într-o scrisoare din 10 februarie 1616, trimisă de către nobilul Stanisław Tarnowski către Zbigniew Ossolinski, voievod de Sandomir, acesta arăta că principele Wiśniowiecki avea la Iași „până la 8000 oameni, însă **prea-ticăloși, adică săraci trențăroși** (*subl. ns.*). Principele Korecki nu are decât 2000 de oameni, dar buni voinici...”⁹⁹. De asemenea, este de presupus că această oștire a suferit destule pierderi în

conflictele repetate cu Ștefan Tomșa și Radu Mihnea. Marele hatman al Coroanei, Stanisław Żółkiewski, i-a dezaprobat *pro forma* pe 25 iunie 1616 pe autorii „acelei năvăliri nebunești în Moldova” (partizanii lui Alexandru Movilă), considerați de către el „oameni neastâmpărați în nebuniile lor”¹⁰⁰, astfel că perspectiva sosirii unor noi ajutoare din Polonia, împotriva căreia se concentrau forțele turco-tătare¹⁰¹, era cvasi-imposibilă.

Având în vedere aceste elemente, la care s-a adăugat plecarea în Polonia a 8000 cazaci (rechemați de marele hatman), trădarea marelui vornic al Țării de Jos Costea Bucioc (trecut de partea lui Radu Mihnea) și imposibilitatea sosirii la timp a ajutorului adus de Radu Șerban (10-12000 ostași)¹⁰², puținele forțe fidele lui Alexandru Movilă se găseau într-o situație deznădăjduită. Vitejia epepeică dovedită de principele Korecki și ostașii săi în ciocnirile din Moldova (1615-1616)¹⁰³ a fost anulată de întârzierea cu care acesta a decis să se retragă din Iași în fața oștilor mult mai numeroase, conduse de experimentatul Iskender (Skender) pașa. Trupele acestuia i-au ajuns pe Samuel Korecki și Alexandru Movilă lângă iezerul Drăcșani (ținutul Hârlău)¹⁰⁴.

Având circa 5-6000 de luptători împotriva a 22-23000 de inamici și sperând în ajutorul lui Radu Șerban, aflat cu 10-12.000 de oameni la o distanță de 2-3 zile (conform mărturiei lui Charles de Joppecourt)¹⁰⁵, principii Alexandru Movilă și Samuel Korecki au decis să-și organizeze apărarea folosind sistemul cazaco-polon al taberei de care¹⁰⁶. Rezistența lor a fost însă efemeră („apăratu-s-au oarece lășii dintîim, iar dacă s-au mai înglotit oastea, s-au răsipit cine încotro au putut”)¹⁰⁷, iar după câteva salve de artilerie combinate cu atacurile unor escadroane turcești și tătărești, ostașii poloni au decis să se predea. În consecință, Samuel Korecki, împreună cu Elisabeta Movilă și fii ei Alexandru și Bogdan, au fost luați prizonieri de către turci¹⁰⁸.

Din punct de vedere militar, bătălia de la Drăcșani reprezintă un exemplu clasic în care o oștire timorată, copleșită numeric de un adversar sensibil mai numeros și cu un comandant care are mai mult însușiri de cavaler viteaz decât de strateg, nu poate să-și organizeze în mod eficient apărarea. Istoria militară polonă abundă în contraexemple de acest fel. În bătălia de la Obertyn (22 august 1531), Jan Tarnowski a reușit să înfrângă cu circa 6000 oșteni circa 20000 de moldoveni, iar în bătălia de la Tuțora din 1595 hatmanul Jan Zamoyski s-a apărat cu succes cu circa 10000 oșteni împotriva unor forțe tătare mult mai numeroase. Din nefericire pentru el, pentru Casa Movilă și pentru oastea de sub comanda sa, Samuel Korecki nu s-a dovedit a fi la înălțimea acestor iluștri predecesori.

Analiza principalelor momente de colaborare militară moldo-polonă din perioada 1595-1616 denotă că victoriile cele mai concludente, rod al unei științe militare superioare, au fost obținute de cancelarul și marele hatman Jan Zamoyski. Acesta a obținut victoriile de la Tuțora și Bucovel prin folosirea combinată a infanteriei, artileriei și cavaleriei în conformitate cu principiile artei militare polone din acele timpuri (vezi *supra*). Analiza bătăliilor magnaților poloni mai sus menționați cu trupele de intervenție turco-tătare, însoțite de moldoveni, munteni și unguri (ardeleni), denotă că acestea au fost pierdute din cauza neaplicării corecte a acestor principii de artă militară, inferiorității numerice sau greșelilor de comandament. Câștigarea bătăliei de la Tătăreni-Tăutești s-a datorat nu atât superiorității de conducere și, implicit, artei militare a magnaților poloni, cât inferiorității calitative a trupelor lui Ștefan Tomșa, coroborată cu prezența – decisivă – pe câmpul de luptă a celor 1500 husari poloni.

Manifestarea influențelor militare polone și angajarea de mercenari poloni în structurile militare medievale ale moldovenilor de la sfârșitul secolului XVI și începutul secolului XVII

corespuns, în opinia lui Constantin Rezachevici, cu așa-zisa „*perioadă a mercenarilor domnești*”. Aceștia erau legați direct de persoana domnului, care îi angaja și-i plătea, pe termene variabile (o lună, un trimestru etc.), căruia îi prestau personal jurământ de credință, ori de câte ori acesta le-o cerea (de obicei, înaintea unei campanii sau bătălii) și care stabilea, ținând seama de obiceiurile și dorințele categoriei respective de lefegii, condițiile angajării, pentru aceasta cerând adesea îngăduința cărmuirii din țara în care trimitea „cărțile” de chemare¹⁰⁹.

Recrutarea polonezilor sau a cazacilor polonezi se făcea pe baza unor scrisori, în care se specificau condițiile angajării, trimise de către domnii Moldovei prin emisari speciali. Deseori domnul trimitea prin acești emisari sume de bani, care erau oferite spre avans celor care doreau să se înroleze în oștile lor¹¹⁰.

Primii mercenari, originari din Republica nobiliară polonă, au fost angajați de domnii moldoveni în secolul XV. Astfel, în jurul anilor 1432-1433, domnul Iliăș vodă, fiu al lui Alexandru cel Bun, a angajat mercenari lituani, stabilind să le plătească o leafă lunară de 5 grivne de „lance”¹¹¹. Menționăm că o „lance” era în Evul Mediu o unitate militară care cuprindea pe lângă călărețul înarmat cu această armă un scutier și/sau alți slujitori.

Conform documentației păstrate, cei mai mulți mercenari poloni în oastea Moldovei au fost înregistrați în timpul cât acest stat a fost condus de casa domnitoare Movilă (1595-1615). În anul 1600 Ieremia Movilă plătea unui călăreț polon o leafă de 18 florini pe trimestru plus hrana aferentă¹¹², iar în anul 1611 domnul Moldovei Constantin Movilă declara că avea în slujba sa 10000 lăncieri poloni de elită¹¹³. Numărul lor a scăzut însă constant, până în vremea lui Vasile Lupu și a urmașilor săi.

Organizarea militară din Moldova medievală a preluat diverse influențe de la redutabila armată a Coroanei polone. Astfel, organizarea *steagurilor* (unități militare) moldovenești a fost influențată de organizarea unităților militare din armata polonă¹¹⁴. Steagul (*banderium*) era în Moldova o unitate militară, în compunerea căreia intrau luptători de pe raza unei anumite unități administrativ teritoriale. Încă din 1432 este menționat în Moldova steagul de Tutova¹¹⁵. Efectivele unui steag erau variabile. În secolul XV un steag avea în medie de 250 luptători¹¹⁶, însă peste două secole numărul lor se redusese la circa 50-80 oameni în vreme de pace și 100 de oameni în vreme de război¹¹⁷. De asemenea, moldovenii au preluat prin filieră polonă, începând cu cea de-a doua jumătate a secolului XVI, dregătoria de hatman („căpitan suprem”), cea mai înaltă căpetenie militară a oștirii, care a înlocuit dregătoria cu funcții militare a *portarului de Suceava*. Termenul de hatman este derivat din limba germană (*Hauptman* = căpitan). În secolele XVII-XVIII exista în oștirea moldovenească gradul de *polcovnic*, preluat tot de la poloni¹¹⁸.

Un corp militar celebru, existent atât în armata Moldovei, cât și în cea a Poloniei medievale a fost cel al husarilor. Instituția militară a *hânsarilor* (*husarilor*), care formau unități de cavalerie în armata Moldovei medievale, se pare că a fost organizată în vremea lui Ștefan cel Mare. Această categorie militară era cunoscută în Balcani încă din secolul XIV¹¹⁹. În *Letopisețul anonim al Moldovei* se arată că în bătălia de la Valea Albă (1476), din oastea domnului au căzut la datorie și „husarii cei viteji”¹²⁰. Această categorie militară apare în documentele moldovenești, în veacul XVII. În corpul expediționar moldovenesc din armata turcească, ce a asediat Viena în 1683, sunt amintiți și *hânsarii*¹²¹.

O altă categorie militară din Moldova, care a fost creată pornind de la un model polonez, a fost cea a *panțârilor*. În armata Coroanei polone din ultimele decenii ale secolului XVII, panțării (pol. *pancerna*, *pancerz* = platoșă, cuirasă) formau un corp de cavalerie grea diferit de al husarilor. În Moldova, panțării au fost atestați pentru prima dată ca participând la campania domnului Grigore II Ghica, purtată în iarna anului 1727-1728 împotriva tătarilor

din Buceag. În timpul acestei campanii, „panțării ce erau lefegii din țară” au luptat ca infanteriști¹²². Ulterior, în vremea celei de-a doua domnii a lui Grigore II Ghica (1735-1739), panțării erau deja organizați, ca și omologii lor poloni, în unități de cavalerie¹²³.

La finele acestei analize, câteva concluzii se impun cu necesitate. Oștile Moldovei și ale Uniunii polono-lituaniene erau în perioada analizată încă oști de tip feudal, bazate, în principal, pe forța de izbire și de manevră a cavaleriei. Începând cu regele Ștefan Báthory, armata polonă devine, practic, cel mai redutabil instrument de război din Europa, care a exercitat o influență remarcabilă, la nivel de organizare, asupra armatei Moldovei medievale.

Bătăliile de la Țuțora și Bucovel pun în evidență arta militară complexă a armatei Uniunii polono-lituaniene, ce îmbina într-o sinteză unică elementele de tactică și gândire strategică de tip estic (răsăritean), cu tacticile occidentale privind tehnologia militară și puterea de foc¹²⁴. Bătăliile de la Cornul lui Sas, Tătăreni-Tăutești și Drăcșani reprezintă episoade importante din istoricul dinastiei Movilă, însă, din punctul de vedere al studiului artei militare moldo-polone de la cumpăna secolelor XVI-XVII, prezintă o importanță mai redusă decât celelalte două bătălii analizate.

NOTE

¹ Constantin Rezachevici, *Istoria popoarelor vecine și neamul românesc în Evul Mediu*, Editura Albatros, București, 1998, pp. 52-53, 123.

² Idem, *Legături și influențe reciproce între poloni și români din Evul Mediu până la 1795*, în „Polonezi și români pe drumul cunoașterii reciproce”, Uniunea Polonezilor din România, Suceava, 2002, p. 7.

³ Idem, *Două rectificări cronologice privind istoria Moldovei în veacul al XVII-lea*, în „Studii”, tom 25, nr. 2, 1972, pp. 312-313. Autorul stabilește această cronologie pe baza analizei și valorificării unei informații furnizate lui G. Báthory de către orășenii din Bistrița. Documentul ce conține informația în cauză este publicat în A. Veress, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești*, vol. VIII, București, 1935, p. 265.

⁴ Douglas Porch, *Imperial Wars from the Seven Years War to the First World War*, în Charles Townshend (Editor) „The Oxford Illustrated History of Modern War”, Oxford University Press, 1997, pp. 87 și 89.

⁵ I. Ursu, *Ștefan cel Mare domn al Moldovei dela 12 aprilie 1457 până la 2 iulie 1504*, București, 1925, subcapitolul *Strategia*, pp. 357-360.

⁶ Radu Rosetti, *Essais sur l'art militaire des Roumains*, București, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, 1935, pp. 75-76; Idem, *Istoria artei militare a românilor până la mijlocul veacului al XVII-lea*, ediție îngrijită, studiu introductiv și note de Petru Otu, Editura „Corint”, București, 2003, pp. 239-240.

⁷ Wiesław Majewski arată că tactica mongolo-tătară a exercitat o profundă influență asupra tacticii unităților de cavalerie din Lituania, Rusia și Muntenia („Wallachia”) medievală (Wiesław Majewski, *The Polish Art of War in the Sixteenth and Seventeenth Century*, în J.K. Fedorowicz, Maria Bogucka, Henryk Samsonowicz (editori). „A Republic of Nobles. Studies in Polish History to 1864”, Cambridge University Press, 1982, p. 182). Considerăm că aprecierea acestuia se potrivește și pentru cavaleria Moldovei medievale, numită la un moment dat *Valachia* de către Jan Długosz (Cf. I. Minea, *Informațiile românești ale cronicii lui Ian Długosz*, Iași, 1926, p. 45).

⁸ I. Ursu, *op. cit.*, p. 358.

⁹ *Ibidem*, p. 359.

¹⁰ V. Nădejde, *Istoria armatei române*, vol. I, Iași, 1930, p. 13. *Apud* Gh. Tudor, *Gândirea și arta militară românească din a doua jumătate a secolului al XIV-lea până la jumătatea secolului al XVI-lea*, în Vasile Milea, Ștefan Pascu et al. (coordonatori), „Istoria militară a poporului român”, vol. II, Editura Militară, București, 1986, p. 483.

¹¹ *Apud* I. Ursu, *Petru Rareș domn al Moldovei de la 20 ianuarie 1527 până la 14 septembrie 1538 și din februarie 1541 până la 3 septembrie 1546*, București, 1923, p. 108.

¹² John Childs, *The Military Revolution I. The Transition to Modern Warfare*, în Charles Townshend (Editor), *op. cit.*, p. 19. Considerații esențiale privind rolul acestui tip de revoluție în devenirea istorică a puterilor europene în Paul Kennedy, *The Rise and Fall of the Great Powers. Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000*, New York, Vintage Books Edition, 1989, pp. 36, 45, 56.

¹³ „The expansion of the West was also facilitated by the superiority in organization, discipline, and training of its troops and subsequently by the superior weapons, transport, logistics, and medical services resulting

- its leadership in the Industrial Revolution. The West won the world not by the superiority of its ideas or values or religion (to which few members of other civilizations were converted) but rather by its superiority in applying organized violence. Westerners often forget this fact; non-Westerners never do" (Samuel P. Huntington, *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, Touchstone Books, London. New York. Sidney, Tokyo, Toronto, Singapore, 1998, p. 51).
- ¹ Charles Townshend, *Introduction: The Shape of Modern War*, în Charles Townshend (Editor), *op. cit.*, p. 4.
- ² John Childs, *op. cit.*, p. 24.
- ³ *Ibidem*, p. 23.
- ⁴ Charles Townshend, *op. cit.*, p. 3. Expresia citată îi aparține generalului J.F.C. Fuller, fiind inclusă în opera sa fundamentală, *The Conduct of War 1789-1961*, Londra, 1963..
- ⁵ Nicolae Stoicescu, *Curteni și slujitori. Contribuții la istoria armatei române*, Editura Militară, București, 1968, p. 38.
- ⁶ *Ibidem*, p. 62.
- ⁷ *Ibidem*, p. 66.
- ⁸ *Ibidem*, p. 70.
- ⁹ Karol Olejnik, *Historia wojska polskiego (Istoria armatei poloneze)*, Poznań, f.a., p. 35.
- ¹⁰ Wiesław Majewski, *op. cit.*, p. 191.
- ¹¹ *Ibidem*, pp. 190 și 191.
- ¹² Martin van Creveld, *Technology and War I: to 1945*, în Charles Townshend (Editor) *The Oxford Illustrated History of Modern War*, p. 181.
- ¹³ *Ibidem*.
- ¹⁴ Wiesław Majewski, *op. cit.*, p. 182.
- ¹⁵ Dariusz Kalisieviwcz (redactor șef), *Encyklopedia PWN w trzech tomach*, tom I (A-I), Varșovia, Wydawnictwo Naukowe PWN SA, 1999, p. 858 – intrarea pentru *Husaria (usaria)*.
- ¹⁶ *Polish Cavalry*, în <http://www.cavhooah.com/polish.htm>
- ¹⁷ *Ibidem*.
- ¹⁸ Wiesław Majewski, *op. cit.*, pp. 183-184.
- ¹⁹ *Ibidem*, p. 184.
- ²⁰ Karol Olejnik, *op. cit.*, p. 35; Wiesław Majewski, *op. cit.*, p. 182.
- ²¹ Slawek K. Grzechnik, *Husaria – Polish Winged Cavalry*, în <http://home.san.rr.com/slawek>
- ²² Wiesław Majewski, *op. cit.*, p. 183.
- ²³ Radosław Sikora, *How the Hussars Fought. Polish-Lithuanian Commonwealth, XVII C*, traducere de Rick Orli, în <http://www.kismeta.com/diGrasse/HowHussarFought.htm>
- ²⁴ *Polish Cavalry*, în <http://www.cavhooah.com/polish.htm>
- ²⁵ Karol Olejnik, *op. cit.*, p. 38.
- ²⁶ Wiesław Majewski, *op. cit.*, p. 185.
- ²⁷ *Ibidem*, p. 186.
- ²⁸ *Ibidem*, pp. 186-187.
- ²⁹ Carl von Clausewitz, *Despre război*, note și verificarea științifică a textului de general-maior dr. Corneliu Soare, tipografia Antet XX Press, Filipeștii de Târg, f.a., p. 320.
- ³⁰ Constantin Rezachevici, *Cronologia critică a domnilor din Țara Românească și Moldova*, vol. I, secolele XIV-XVI, Editura Enciclopedică, București, 2001, p. 791.
- ³¹ Ilie Corfus, *Documente privitoare la istoria României culese din arhivele polone. Secolul al XVI-lea*, Editura Academiei, București, 1979, p. 412.
- ³² Izvorul polonez ce conține date relevante despre această bătălie a fost publicat de Ilie Corfus, *Jurnalul expediției polone în Moldova în 1595*, în „Revista Arhivelor”, 42, vol. 32, nr. 2, 1970, pp. 525-546. Vezi și varianta ușor prescurtată a acestui jurnal în Maria Holban (redactor responsabil), *Călători străini despre Țările Române*, vol. III, Editura Științifică, București, 1971, pp. 643-653.
- ³³ Miron Costin, *Opere*, ediție critică P.P. Panaitescu, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, București, 1958, pp. 44-45.
- ³⁴ Pentru această bătălie rămân în continuare valabile vechile lucrări ale colonelului C. Zagoriț, *Treisprezece zile din viața militară a lui Mihai Viteazul. 7-20 octombrie 1600. Luptele cu polonii: Sărata – Năenii – Ceptura – Bucovelul. Reconstituire istorico-militară*, București, 1908; Idem, *Luptele lui Mihai Viteazul cu Polonii în toamna anului 1600* [extras din “Revista de Istorie”, anul XXVI, nr. 4-6, 1940], Vălenii de Munte, 1940. Precizări indispensabile legate de realizările istoriografice mai recente, itinerarul oștii polone, teatrul de bătălie și dispunerea oștilor aduce Constantin Rezachevici, *Luptele hatmanului Jan Zamoyski cu Mihai Viteazul într-o tipăritură rară din Biblioteca Zamoyski (Broșura căpitanului Stanisław Bartholan din 1601)*, în „Revista

- de Istorie", tom 32, nr. 7, 1979, pp. 1327-1349; Idem, *Cronologia critică a domnilor din Țara Românească și Moldova*, vol. I, secolele XIV-XVI, pp. 327-329.
- ⁴⁸ Maria Holban (redactor responsabil), *Călători străini despre Țările Române*, vol. IV, Editura Științifică, București, 1972, p. 214.
- ⁴⁹ *Ibidem*, p. 220.
- ⁵⁰ *Ibidem*, p. 224.
- ⁵¹ *Ibidem*, p. 227.
- ⁵² *Ibidem*, p. 235.
- ⁵³ Miron Costin, *op. cit.*, p. 52.
- ⁵⁴ Vasile Milea, Ștefan Pascu et al. (coordonatori), *Istoria militară a poporului român*, vol. III, București, Editura Militară, 1987, p. 206 (text și nota 211).
- ⁵⁵ Miron Costin, *op. cit.*, pp. 52-53.
- ⁵⁶ *Călători străini despre Țările Române*, vol. IV, p. 209.
- ⁵⁷ N. Iorga, *Istoria românilor*, vol. V, *Vitejii*, volum îngrijit de Constantin Rezachevici, București, Editura Enciclopedică, 1998, nota 17, p. 351.
- ⁵⁸ Vasile Milea, Ștefan Pascu et al. (coordonatori), *Istoria militară a poporului român*, vol. III, p. 206. Schema bătăliei de la p. 207 prezintă cavaleria lui Mihai plasată însă în centrul dispozitivului (!), lucru ilogic în conformitate și cu terenul accidentat, ce i-ar fi limitat spațiul de manevră și cu principiile militare ale timpului.
- ⁵⁹ *Ibidem*, p. 207. Miron Costin (*Opere*, p. 53) consideră că trupele moldovene din flancul stâng, la care se adăugau „o samă de leși”, au fost comandate de Ieremia Movilă.
- ⁶⁰ *Călători străini despre Țările Române*, vol. IV, p. 209.
- ⁶¹ Jan Zamoyski aprecia că „... dușmanul (Mihai Viteazul – nota ns.), după ce a ocolit munții, se oprise la o milă de trupele regale, într-o poziție tare, unde se mai adăpostise acum câțva timp la venirea turcilor și a tătarilor și nu le ținuse numai piept, dar le pricinuisse și destule pierderi: credea că apărat de o poziție tare și cu ajutorul stratagemelor folosite contra păgânilor, va putea rezista și armatei regale” (*Ibidem*, p. 208).
- ⁶² *Ibidem*, pp. 213, 221, 227.
- ⁶³ Miron Costin, *op. cit.*, p. 53.
- ⁶⁴ *Ibidem*; *Istoria militară a poporului român*, vol. III, pp. 207-208.
- ⁶⁵ Miron Costin, *op. cit.*, p. 53.
- ⁶⁶ Miron Costin, *op. cit.*, pp. 53-54; *Istoria militară a poporului român*, vol. III, pp. 207-208.
- ⁶⁷ Miron Costin, *op. cit.*, p. 54.
- ⁶⁸ A se vedea reconstituirea acestei bătălii în Constantin Rezachevici, *Bătălia de la „Cornul lui Sas” (3/13 iulie 1612) – Reconstituire*, în „Studii și materiale de muzeografie și istorie militară”, 9, 1976, pp. 59-70.
- ⁶⁹ Miron Costin, *op. cit.*, p. 59.
- ⁷⁰ *Ibidem*.
- ⁷¹ *Ibidem*.
- ⁷² Constantin Rezachevici, *Politica de echilibru a Moldovei între Polonia și Înalta Poartă*, în Virgil Cândea (coordonator), *Istoria românilor*, vol. V, *O epocă de înnoiri în spirit european (1601-1711/1716)*, Editura Enciclopedică, București, 2003, p. 72.
- ⁷³ Charles de Joppecourt, *Istoria scurtă și adevărată a unor lucruri vrednice de amintire, întâmplate în recentele tulburări din Moldova*, în Maria Holban (redactor responsabil), *Călători străini despre Țările Române*, vol. IV, Editura Științifică, București, 1972, p. 388.
- ⁷⁴ *Ibidem*.
- ⁷⁵ Tătarii făceau parte din trupele mârzacului Cantemir din Buceac (N. Iorga, *Istoria românilor*, vol. V, *Vitejii*, volum îngrijit de Constantin Rezachevici, Editura Enciclopedică, București, 1998, p. 383). Miron Costin arată (*op. cit.*, p. 59) că mârzacul Cantemir a luptat de partea lui Ștefan Tomșa.
- ⁷⁶ Vasile Milea, Ștefan Pascu et al. (coordonatori), *Istoria militară a poporului român*, vol. III, p. 249 (schema realizată de Constantin Rezachevici). Vezi și Charles de Joppecourt, *op. cit.*, p. 388.
- ⁷⁷ Charles de Joppecourt, *op. cit.*, p. 388.
- ⁷⁸ *Ibidem*.
- ⁷⁹ Miron Costin, *op. cit.*, p. 59.
- ⁸⁰ Charles de Joppecourt, *op. cit.*, pp. 388-389.
- ⁸¹ Miron Costin, *op. cit.*, p. 60.
- ⁸² „Îlm urise (pe Ștefan Tomșa, nota ns.) și boierii, carii, măcar că era mai toți de casa lui, anume Beldiman logofătul, Bărboim vornicul, Sturdzea hatmanul, Boul vistiernicul, iar nice ei fără grijea morții nu era, ce îmbla în tot ceas, cum să dzice, cu dzilele amână” (Miron Costin, *op. cit.*, p. 61).

- ⁸³ Andrei Veress, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești*, vol. IX, *Acte și scrisori (1614-1636)*, București, 1937, pp. 53 și 54.
- ⁸⁴ Constantin Rezachevici, *Politica de echilibru a Moldovei între Polonia și Înalta Poartă*, p. 74.
- ⁸⁵ A se vedea analiza acestei bătălii, mai cu seamă, la Aurel H. Golimas, *Lupta decisivă de la Tătăreni și capitularea darabanilor deasupra Tăuteștilor – 22 noiembrie 1615*, Iași, 1935.
- ⁸⁶ Andrei Veress, *op. cit.*, p. 58.
- ⁸⁷ Charles de Joppecourt, *op. cit.*, pp. 391 și 396.
- ⁸⁸ *Ibidem*, p. 395.
- ⁸⁹ Vasile Milea, Ștefan Pascu et al. (coordonatori), *Istoria militară a poporului român*, vol. III, p. 250 (schema).
- ⁹⁰ Andrei Veress, *op. cit.*, p. 59.
- ⁹¹ „Înțelegem vitejia voievodului (Ștefan Tomșa, nota ns.) din aceasta că nu ne zorește pentru ajutor nici pe noi, nici pe voievodul Țării-Românești. Nouă nu ne-a scris nici un cuvânt, numai ieri ne-au adus scrisoarea lui pe care a trimis-o căpitanilor noștri mărginași ... **Aceia fără știrea noastră, și nimeni cu voința noastră nu se amestecă în astfel de războaie**” – subl. ns. (Andrei Veress, *op. cit.*, pp. 61-62.
- ⁹² Charles de Joppecourt, *op. cit.*, p. 395; [*Relație despre înfrângerea lui Ștefan Tomșa*], în *Călători străini despre Țările Române*, vol. IV, p. 419. „Alexander” arată că în oastea magnaților poloni se găseau și sârbi (*Ibidem*, p. 419).
- ⁹³ Charles de Joppecourt, *op. cit.*, p. 393, arată că șeful tunarilor lui Ștefan Tomșa „îi trimisese vorbă” principelui Alexandru Movilă că „în cazul în care se va ajunge la luptă, îi va cruța oamenii cât va putea mai multe, dorința lui fiind să-l servească pe principe și de a se răzbuna cu acest prilej pe Ștefan, care tăiașe pe un cumnat al său, pe o bănuială neîntemeiată...”
- ⁹⁴ *Ibidem*, pp. 395-396.
- ⁹⁵ *Ibidem*, p. 396.
- ⁹⁶ Miron Costin, *op. cit.*, p. 62.
- ⁹⁷ Charles de Joppecourt, *op. cit.*, p. 392.
- ⁹⁸ *Ibidem*, pp. 398-410, *passim*.
- ⁹⁹ Alexandru Papiu Ilarian, *Tesauru de monumente istorice*, tom II, București, 1863, p. 150.
- ¹⁰⁰ *Ibidem*, p. 156.
- ¹⁰¹ *Ibidem*.
- ¹⁰² Charles de Joppecourt, *op. cit.*, pp. 412-413.
- ¹⁰³ *Ibidem*, pp. 399-411
- ¹⁰⁴ “Ce Leahul simătu și fără crieri (Samuel Korecki, nota ns.) n-au vrut să pourceagă mai devreme, ce amu dacă să apropiasă oștile. ... Îndată ce au înțales Schinder pașea de purcesul lésilorm din Iași, au răpedzit o samă de oaste sprintenă și i-au agiunsm la Drăgșani, în ținutul Hârlăului” (Miron Costin, *op. cit.*, p. 64).
- ¹⁰⁵ Charles de Joppecourt, *op. cit.*, pp. 413-414.
- ¹⁰⁶ *Ibidem*.
- ¹⁰⁷ Miron Costin, *op. cit.*, p. 64.
- ¹⁰⁸ *Ibidem*; Charles de Joppecourt, *op. cit.*, p. 414.
- ¹⁰⁹ Constantin Rezachevici, *Mercenarii în oștile românești*, în „Revista de Istorie”, tom 34, nr. 1/1981, p. 69.
- ¹¹⁰ Vasile Milea, Ștefan Pascu et al. (coordonatori), *Istoria militară a poporului român*, vol. III, p. 47.
- ¹¹¹ *Documente privind istoria României*, A, I (1384-1475), Editura Academiei, București, 1954, p. 96.
- ¹¹² Radu Rosetti, *Istoria artei militare a românilor până la mijlocul veacului al XVII-lea*, ediție îngrijită, studiu introductiv și note de Petru Otu, Editura Corint, București, 2003, p. 282 (tabel).
- ¹¹³ Nicolae Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, vol. IV, București, 1901, p. 149.
- ¹¹⁴ Constantin Rezachevici, *Istoria popoarelor vecine și neamul românesc în Evul Mediu*, Editura Albatros, București, 1998, p. 52.
- ¹¹⁵ C. Cihodaru, I. Caproșu, L. Șimanschi (editori), *Documenta Romaniae Historica*, A, vol. I (1384-1448), București, Editura Academiei, 1975, p. 157.
- ¹¹⁶ Vasile Milea, Ștefan Pascu et al. (coordonatori), *Istoria militară a poporului român*, vol. II, Editura militară, București, 1986, p. 47.
- ¹¹⁷ Virgil Căndea (coordonator), *Istoria românilor*, vol. V, *O epocă de înnoiri în spirit european (1601-1711/1716)*, Editura Enciclopedică, București, 2003, p. 636.
- ¹¹⁸ Constantin Rezachevici, *Istoria popoarelor vecine și neamul românesc în Evul Mediu*, p. 52.
- ¹¹⁹⁻¹²⁰ Vasile Milea, Ștefan Pascu et al. (coordonatori), *Istoria militară a poporului român*, vol. II, p. 45.
- ¹²¹ *Cronicile slavo-române din sec. XV-XVI publicate de Ion Bogdan*, ediție revăzută și completată de P.P. Panaitescu, Editura Academiei, București, 1959, p. 18 (textul slavon la p. 9).

¹²² Nicolae Iorga, *Istoria armatei românești*, ediție îngrijită de N. Gheran și V. Iova, Editura Militară, București, 1970, p. 362.

¹²³ *Cronica Ghiculeștilor. Istoria Moldovei între anii 1695-1754*, ediție îngrijită de Nestor Camariano și Ariadna Camariano-Cioran, București, 1965, p. 275.

¹²⁴ ¹²⁵ Vasile Milea, Ștefan Pascu et al. (coordonatori), *Istoria militară a poporului român*, vol. III, p. 348.

¹²⁶ Wiesław Majewski, *op. cit.*, p. 179.

Summary

The article analyses the typology and the development of the military cooperation between the Polish-Lithuanian union and Moldavia at the end of military cooperation during the Moghila dynasty was the direct result of Polish protection over Moldavia, based mainly on the strategic concept of the great hetman Jan Zamoyski who did not want to be neighbors with Turkish Empire. That is why this illustrious commander and man of state recommended yet from 1589 the occupying of Moldavia because "it is better to strengthen our positions at Danube than at Lwow".

In the first part of this article we made a comparative analyses, with respect of the period we have taken into consideration, between the glory ended with Ioan Voda (1572-1574) and Polish-Lithuanian union army which reached its finest glory the important reforms performed by King Stephan Bathory (1575-1586) due to which the picked detachment of husaria (hussars) formed around 90% of this state chivalry.

The second part of this article present and analyses a series of battle in which are involved as allies some military forces of Moldavia and Poland: Țuțora/Cecora (October 1595), Bucovel (19th – 20th of October 1600), Cornul lui Sas (11th – 14th of July 1612), Tatareni/Tautești (22nd of November 1615), Dracșani (23rd of July/2nd of August 1616).

In the last part of this article we analysed the problem of Polish influences over the military organising of medieval Moldavia, that is the adopting of some military categories, functions and ranks.

Uwagi na temat wojskowej współpracy polsko-mołdawskiej podczas panowania dynastii Mohylów (1595-1616)

Autor artykułu analizuje typologię i przebieg współpracy militarnej między Rzeczpospolitą a Gospodarstwem Mołdawskim pod koniec XVI i na początku XVII w. Współpraca ta była związana z polskim protektoratem nad Mołdawią i wynikała bezpośrednio ze strategicznej koncepcji kanclerza i hetmana wielkiego Jana Zamoyskiego, któremu zależało na tym, by Polska nie stała się bezpośrednim sąsiadem Imperium Osmańskiego. Kierując się tą właśnie ideą, ten wpływowy polityk i zręczny wojownik, począwszy od 1589 r. proponował wkroczenie do Mołdawii, „ponieważ – jak powiadał - lepiej jest, abyśmy się ufortyfikowali nad Dunajem niż we Lwowie”.

Pierwsza część artykułu zawiera analizę porównawczą sił wojskowych Mołdawii (znajdujących się w fazie upadku, który nastąpił po sukcesach związanych z panowaniem Jana Walecznego – 1572-1574) i połączonych polsko-litewskich wojsk Rzeczypospolitej, przeżywających swój okres chwały po zasadniczych reformach przedsięwziętych przez króla Stefana Batorego (1575-1586). W efekcie tych reform elitarne jednostki husarii stanowiły 90 % polskich sił zbrojnych.

W części drugiej artykułu Pintescu analizuje serię bitew, w których uczestniczy, w roli sprzymierzeńca, rycerstwo Polski i Mołdawii, są to: Cecora (październik 1595) Bucovel (19-20 października 1600), Ogretin-Teișani (23-24 września 1602), Saski Róg (11-13 lipca 1612), Tătăreni-Tautești (22 listopada 1615), Drăcșani (23 lipca/2 sierpnia 1616).

W ostatniej części artykułu autor pokazuje, jaki wpływ na wojskową strukturę organizacyjną średniowiecznej Mołdawii wywarły polskie wzorce wojenne, czego przykładem stało się m. in. przyjęcie pewnych kategorii, funkcji i stopni wojskowych przez ówczesną armię mołdawską.

SUMAR

Cuvânt de salut al ambasadorului Republicii Polone în Republica Moldova Excelența Sa Piotr Marciniak	3

VIAȚA POLITICĂ INTERNĂ A MOLDOVEI ÎN PERIOADA DOMNIEI MOVILEȘTILOR

- Tamara Nesterov, Orheiul Vechi și familia domnitoare Movilă	4
- Sergiu Tabuncic, Importanța actelor interne din perioada Movileștilor pentru reconstituirea relațiilor demografice din spațiul pruto-nistean	12
- Zabolotnaia Lilia, Politica confesională a lui Ieremia Movilă față catolici	19

CULTURĂ ȘI SPIRITUALITATE ÎN EPOCA MOVILEȘTILOR

- Ilona Czamańska, (Poznań), Movilești în tradiția familiară polonă	25
- Iurie Mățac (Kiev), Noi documente cu privire la biografia sfântului Petru Movilă.	33
- Maria Danilov, Dimensiunea ortodoxiei în opera movileană	40
- Valentina Pelin, Un manuscris necunoscut al mitropolitului Petru Movilă la Moscova	44
- Gheorghe Bobână, Mitropolitul Petru Movilă și problema unirii bisericilor	46
- Emil Dragnev, Interferențe iconografice în epoca Movileștilor. Icoana-frescă „Maica Domnului a mărăcinișului arzând” de la Sucevița	51
- Constantin I. Ciobanu, Profețiile filosofilor antici din pictura murală de la mănăstirea Sucevița	58
- Kocoy Ewa, (Krakow), Ostașul lui Hristos sau sfântul apropiat? Din istoria cultului lui Ioan cel Nou (de la Suceava) în Țările Române	63
- Candu Teodor, Relațiile Țărilor Române cu patriarhiile și locurile sfinte din Imperiul Otoman, sf. sec. al XVI-lea – începutul sec. al XVII-lea	75
- Alina Felea, Domnii Movilești în istoriografia românească	81

RELAȚII POLITICE ȘI MILITARE MOLDO-POLONE ÎN PERIOADA DOMNIEI MOVILEȘTILOR

- Gheorghe Gonța, Raporturile moldo-polone la mijlocul secolului al XVI-lea	87
- Daniel Hrenciuc, (Iași), Relațiile dintre Moldova și Polonia în timpul dinastiei Movilă (1595 – 1616) în context internațional	93
- Florin Pintescu, (Suceava), Considerații privind cooperarea militară moldo-polonă din timpul dinastiei Movilă (1595-1616)	99
- Marek Wagner, (Polska), „W obronie tronu Mohylów”. Hieronim (Jarosz) Otwinowski și poemul moldav din 1600	115
- Ion Eremia, Unele aspecte privind politica externă promovată de Ieremia Movilă	123
- Eduard Baidaus, Polonia, Moldova și neamul movileștilor: Contexte geo-politice: Domnia lui Ieremia Movilă	127
- Valentin Constantinov, Succesiunea Movileștilor la tronul Țării Moldovei în al doilea deceniu al sec. al XVII-lea ca problemă a raporturilor polono-otomane	131
- Ion Gumenăi, Cetatea Hotinului în politica externă a Movileștilor	136

CONTENTS

Welcome speech by his Excellency Piotr Marciniak, Ambassador of Poland in the Republic of Moldova	3
INTERNAL POLITICAL LIFE OF PRINCIPALITY OF MOLDAVIA IN THE EPOCH OF MOVILA'S RULING FAMILY	
– <i>Tamara Nesterov, Old Orhei and Movila's Ruling Family</i>	<i>4</i>
– <i>Sergiu Tabuncic, The Role of Movila's Dynasty Internal Documents in the Reconstitution of Demographic Processes in Prut-Dniester Region</i>	<i>12</i>
– <i>Zabolotnaia Lilia, , Ieremia Movila's Policy toward Catholics (late of 16th – early of 17th Centuries)</i>	<i>19</i>
CULTURE AND SPIRITUALITY UNDER MOVILA'S DYNASTY	
– <i>Ilona Czamańska, Poznań, The Place of Movila's Dynasty in the Polish Tradition</i>	<i>25</i>
– <i>Iurii Mytsyk, (Kiev), New Documentary Evidence on the Biography of Saint Petru Movila</i>	<i>33</i>
– <i>Maria Danilov, Orthodox Dimension in the Movila's Works</i>	<i>40</i>
– <i>Valentina Pelin, An Unknown Moscow Manuscript of Petru Movila</i>	<i>44</i>
– <i>Gheorghe Bobâna, Bishop Petru Movila and the Question of the Union of Churches</i>	<i>46</i>
– <i>Emil Dragnev, Iconography in the Epoch of Movila Dynasty. Icon-fresco „Holy Virgin on the Burning Thorns” from Sucevita</i>	<i>51</i>
– <i>Constantin I. Ciobanu, Prophecies of Ancient Philosophers as reflected in the Mural Paintings at Sucevita Monastery</i>	<i>58</i>
– <i>Kocoy Ewa, (Krakow), Soldier of Christ or Saint? Considerations on the Historical Cult of John the New from Sucevita in Romanian Principalities</i>	<i>63</i>
– <i>Teodor Candu, Relations between Romanian Principalities and Holy Places of Ottoman Empire (the end of 16th – begining of 17th Centuries)</i>	<i>75</i>
– <i>Alina Felea, Movila Dynasty in Romanian Historiography</i>	<i>81</i>
MOLDAVIAN-POLISH POLITICAL AND MILITARY RELATIONS IN THE EPOCH OF MOVILA DYNASTY	
– <i>Gheorghe Gonța, Moldavian-Polish Relations in the mid 16th Century</i>	<i>87</i>
– <i>Daniel Hrenciuc, (Iași), Relations between Moldavia and Poland during Movila Dynasty in the Context of International Relations (1595-1616)</i>	<i>93</i>
– <i>Florin Pintescu, (Suceava), Considerations on Moldavian-Polish Military Cooperation during Movila Dynasty (1595-1616)</i>	<i>99</i>
– <i>Marek Wagner, (Polska), „W obronie tronu Mohylów”. Hieronim (Jarosz) Otwinowski Moldavian Poem of 1600</i>	<i>115</i>
– <i>Ion Eremia, Some Aspects regarding Foreign Policy of Ieremia Movila</i>	<i>123</i>
– <i>Eduard Baidaus, Poland, Moldavia and the Movila Dynasty. Geopolitical Context during Ieremia Movila's Reign</i>	<i>127</i>
– <i>Valentin Constantinov, Succession of Movila Dynasty at the Throne of Moldavia as Question in Moldavian-Polish Relations (the second decade of 17th Century)</i>	<i>131</i>
– <i>Ion Gumenâi, Fortress of Hotin and Foreign Policy of Movila Dynasty</i>	<i>136</i>

SPIS TREŚCI

Przemówienie Ambasadora Rzeczypospolitej w Republice Mołdowa Piotra Marciniaka	3
WEWNĘTRZNA POLITYKA MOŁDAWII ZA CZASY MOHYŁÓW	
- <i>Tamara Nesterov</i> , Rodzina Mohylów w historii miejscowości Orheiul Vechi	4
- <i>Sergiu Tabuncic</i> , Znaczenie wewnętrznych dokumentów kancelarii książęcych z czasów hospodarów z dynastii Mohylów. Rekonstrukcja stosunków demograficznych we wschodniej części Hospodarstwa Mołdawskiego w XV w.	12
- <i>Lilia Zabolotnaia</i> , Sytuacja etniczna i wyznaniowa katolików w Mołdawii od końca XVI do połowy XVII w.	19
KULTURA A DUCHOWNOŚĆ ZA CZASY MOHYŁÓW	
- <i>Iłona Czamańska</i> , (Poznań), Mohylowie w polskiej tradycji rodowej	25
- <i>Jurij Mytsyk</i> , (Kijów), Nowy daty z biografii Piotra Mohyły	33
- <i>Maria Danilov</i> , Prawosławny wymiar w twórczości Mohylów	40
- <i>Valentina Pelin</i> , Nieznany manuskrypt metropolity Piotra Mohyły w Moskwie	44
- <i>Gheorghe Bobâna</i> , Metropolita Piotr Mohyła i kwestia zjednoczenia kościołów	46
- <i>Emil Dragnev</i> , Interferencje ikonograficzne podczas panowania Mohylów	51
- <i>Constantin I. Ciobanu</i> , Proroctwa starożytnych filozofów w malarstwie ściennym w klasztorze Suczewica	58
- <i>Ewa Kocój</i> , (Kraków), Rycerz Chrystusowy czy bliski święty? Z dziejów kultu św. Jana Nowego na ziemiach rumuńskich (historia i współczesność)	63
- <i>Candu Teodor</i> , Państwa rumuńskie wobec patriarchatów i miejsc świętych w Imperium Osmańskim pod koniec XVI i na początku XVII w.	75
- <i>Alina Felea</i> , Mohylowie w historiografii rumuńskiej	81
STOSUNKY POLITYCZNE I WOJSKOWE MOŁDAWSKO-POLSKIE ZA CZASY MOHYŁÓW	
- <i>Gh. Gonța</i> , Stosunki mołdawsko-polskie w połowie XVI wieku	87
- <i>Daniel Hrenciuc</i> , (Jassy), Stosunki polityczne polsko-mołdawskie w okresie panowania Mohylów (1595-1616) - w kontekście międzynarodowym	93
- <i>Florin Pintescu</i> , (Suczawa), Uwagi na temat wojskowej współpracy polsko-mołdawskiej podczas panowania dynastii Mohylów (1595-1616)	99
- <i>Marek Wagner</i> , (Podlaska), Jarosz Otwinowski i jego mołdawski poemat z 1600 roku ..	115
- <i>Ion Eremia</i> , Niektóre aspekty dotyczące polityki zagranicznej prowadzonej przez Jeremiego Mohylę	123
- <i>Eduard Baidaus</i> , Polska, Mołdawia i ród Mohylów: Kontekst geopolityczny, przejrzystość historiograficzna	127
- <i>Valentin Constantinov</i> , Sukcesja Mohylów na tronie Hospodarstwa Mołdawskiego w drugim dziesięcioleciu XVII w. jako problem w stosunkach polsko-osmańskich	131
- <i>Ion Gumenâi</i> , Twierdza chocimska w polityce zagranicznej Mohylów	136

Indice 76965

*Articles appearing in this journal
are abstracted and indexed in
HISTORICAL ABSTRACTS and AMERICA:
HISTORY AND LIFE.*

